

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Анотація

У статті розглянуто трактування існуючих теоретичних підходів до визначення сутності фінансового ринку в сучасних умовах розвитку економіки. Також зазначено, що сучасні фінансові ринки є складною динамічною системою, яка постійно зазнає змін і трансформацій. Визначено основні позиції щодо трактування понять «фінансовий ринок» та «світовий фінансовий ринок». Констатовано, що сучасний фінансовий ринок – це сфера реалізації економічних відносин, що виражаються фінансовим капіталом, сфера прояву окремих сторін сутності фінансового капіталу. Інакше кажучи, це сфера реалізації функцій фінансового капіталу. Зазначено, що з практичної точки зору фінансовий ринок означає операції із цінними паперами.

Ключові слова: світовий фінансовий ринок, фінансовий ринок, фінансовий інструмент, економічний розвиток.

ОСНОВНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ МИРОВОСПРИЯТИЯ ФИНАНСОВОГО РЫНКА

Аннотация

В статье рассмотрены трактовка существующих теоретических подходов к определению сущности финансового рынка в современных условиях развития экономики. Также отмечено, что современные финансовые рынки являются сложной динамической системой, которая постоянно претерпевает изменения и трансформаций. Определены основные позиции относительно трактовки понятий «финансовый рынок» и «мировой финансовый рынок». Констатировано, что современный финансовый рынок представляет собой сферу реализации экономических отношений, выражаемых финансовым капиталом, сферу проявления отдельных сторон сущности финансового капитала. Другими словами, это сфера реализации функций финансового капитала. С практической точки зрения финансовый рынок означает операции с ценными бумагами.

Ключевые слова: мировой финансовый рынок, финансовый рынок, финансовый инструмент, экономическое развитие.

THE MAIN CHARACTERISTICS OF PERCEPTION OF THE WORLD FINANCIAL MARKET

Annotation

The article considers the interpretation of existing theoretical approaches to defining the essence of the financial market in the modern conditions of economic development. Also noted that modern financial markets is a complex dynamic system, which is constantly undergoing changes and transformations. Identified key position relative to the treatment of the concept of «financial market» and «the global financial market». Noted that the modern financial market is the sphere of the realization of economic relations, expressed Finance capital, the artistic expression of the individual parties essence of financial capital. In other words, this is the sphere of the realization of functions of financial capital, and also indicated that from a practical point of view the financial market means a securities transaction.

Keywords: global financial market, financial market, financial instrument, economic development.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток економіки держав світу неможливо уявити без внутрішніх та зовнішніх ринкових відносин. Фундаментом формування ринкових відносин і ринкових структур, що забезпечують умови глибинної структурної перебудови економіки, розвиток ринкових відносин, є створення фінансового ринку.

Саме на фінансовому ринку відбувається перелив коштів, при якому вони переміщуються від тих, хто має їх надлишок, до тих, хто потребує інвестицій. При цьому кошти спрямовуються від тих, хто не може їх ефективно використати, до тих, хто використовує їх продуктивно.

Фінансовий ринок є необхідним інструментом ринкового господарства, за допомогою якого вирішуються фінансові, інвестиційні і соціальні питання, що обумовлює його актуальність для цілей наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі досить широко розглядаються питання, пов'язані із дослідженням теоретичних і методологічних засад функціонування фінансового ринку. Розглядом питань, пов'язаних із дослідженням поняття, функцій та структури фінансового ринку, займались: О. Д. Василик, В. М. Іванов, В. М. Опарін, О. Р. Романенко, П. І. Юхименко, В. М. Федоров, Л. Л. Лазерник, С. В. Ковальчук, І. В. Форкун та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Однак теоретична обґрунтованість окремих аспектів поняття «фінансовий ринок» залишається дискусійною, а отже, недосконалою і остаточно не проробленою.

Формулювання мети. З огляду на вищезазначене, метою статті є аналіз існуючих теоретичних підходів до визначення змістової суті та функціональних особливостей фінансового ринку в сучасних умовах розвитку економіки.

Досягнення поставленої мети є можливим через вирішення завдання стосовно поглядів вітчизняних і закордонних вчених на трактування поняття «фінансового ринку» та «світового фінансового ринку».

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до розгляду сутності поняття світового фінансового ринку, доцільно визначити зміст поняття «фінансовий ринок».

Сучасний фінансовий ринок – це сфера реалізації економічних відносин, що виражаються фінансовим капіталом, сфера прояву окремих сторін сутності фінансового капіталу. Висвітлення проблем фінансового ринку, його складових і сегментів має охоплювати питання методології, теорії і практики економічного розвитку країни.

У праці Е. Дж. Долана, К. Д. Кемпбелла Р. Дж. Кемпбелла «Гроші, банківська справа та грошово-кредитна політика» дано визначення

фінансового ринку через множинність різноманітних каналів, за якими грошові засоби переміщуються від власників заощаджень до позичальників. Характерними аспектами цього визначення, на нашу думку, є, по-перше, розуміння сутності ринку не через функціональне значення, а через механізм перерозподілу, інституціональну побудову. По-друге, автори обмежуються при характеристиці ринку лише розглядом перерозподільчих відносин [6].

Інше визначення зустрічаємо у підручнику «Гроші і кредит» за редакцією Б. С. Івасіва, де зазначено, що фінансовий ринок – це «сукупність усіх грошових ресурсів країни, що постійно переміщуються під впливом попиту та пропозиції з боку різних суб'єктів економіки». Таке тлумачення суттєво відрізняється від розглянутого вище. Тут сутність ринку розглядається не як система економічних відносин, а як сукупність грошових ресурсів. Викликає сумнів і правомірність твердження про «сукупність усіх грошових ресурсів» [2].

О. Д. Василик розглядає фінансовий ринок як механізм перерозподілу фінансових ресурсів між окремими суб'єктами підприємницької діяльності, державою і населенням, між учасниками бюджетного процесу, деякими міжнародними фінансовими інститутами [1, с. 319].

На думку В. М. Опаріна, фінансовий ринок – це сукупність обмінно-перерозподільчих відносин, пов'язаних з процесами купівлі продажу фінансових ресурсів, необхідних для здійснення виробничої та фінансової діяльності [8, с. 207].

Такі автори, як О. Р. Романенко, С. Я. Огородник та М. С. Зязун, фінансовий ринок визначають як сукупність економічних відносин, пов'язаних із розподілом фінансових ресурсів, купівлею продажем тимчасово вільних коштів і цінних паперів [9, с. 33].

П. І. Юхименко, В. М. Федоров, Л. Л. Лазебник у політико-економічному значенні фінансовий ринок вважають ринком, на якому визначаються попит і пропозиція на різноманітні фінансові ресурси [11, с. 414].

С. Л. Лондар і О. Б. Тимошенко зазначають, що фінансовий ринок – це складова частина інфраструктури фінансової системи, яка забезпечує територіальне (місце, віртуальне місце), часове і функціональне здійснення трансакцій суб'єктів національної та міжнародної економіки, встановлення рівноважної ціни за відповідних обсягів купівлі-продажу фінансових активів, інструментів, технологій, а також надання фінансових послуг, необхідних для здійснення господарської та фінансової діяльності [5].

В. М. Іванов характеризує фінансовий ринок як місце купівлі-продажу фінансових ресурсів і сукупність інститутів, які забезпечують їх обіг, тобто сукупність соціально-економічних відносин у сфері трансформації бездіяльних коштів у позичковий капітал через кредитно-фінансові інститути на основі попиту і пропозиції [3, с. 3].

С. В. Ковальчук, І. В. Форкун дають таке авторське визначення фінансового ринку: «Фінансовий ринок – це сфера специфічних економічних відносин, у процесі яких формується попит та пропозиція на фінансові ресурси та за допомогою фінансових посередників здійснюється акт їх купівлі_продажу» [4, с. 449].

Враховуючи вищезазначені трактування сутності фінансового ринку, кожне із розглянутих визначень, що подані авторами, має право на існування та застосування в теорії та на практиці. Однак саме неоднозначність у розкритті сутності фінансового ринку спонукає нас до групування визначень за виокремленням узагальнюючих характеристик даної категорії.

Слід зазначити, що при визначенні поняття «фінансовий ринок» авторами використовуються такі узагальнюючі категорії, як: механізм, економічний простір (середовище), ринок (місце купівлі-продажу), відносини (сукупність відносин), система відносин (економічних, грошових, економічних та правових, економіко-правових) та складова частина інфраструктури фінансової системи.

Вищевикладені позиції дають змогу зробити висновок про те, що фінансовий ринок – це система економічно-правових відносин, пов'язаних з процесами купівлі-продажу фінансових ресурсів під впливом попиту та пропозиції на них.

Світовий фінансовий ринок – це складна внутрішньо структурована система. Такий фінансовий ринок історично походить від національних фінансових ринків, інтеграція яких розпочалася у 1960-х рр. З початку 80-х років ХХ ст. відбулася реструктуризація фінансового ринку під впливом процесів лібералізації, транснаціоналізації й глобалізації, у результаті чого зросла централізація і концентрація капіталу. Із середини 90-х років ХХ ст. на модифікацію світового фінансового ринку чинять вплив наростаючі процеси фінансової консолідації та розвитку інноваційних фінансових послуг, упровадження інформаційних технологій у банківській і фінансовій сферах, що дало значний поштовх глобалізації фінансових ринків. Тенденція розвитку світового фінансового ринку початку ХХІ ст. визначається переорієнтацією з готівкових операцій на строкові, з реальних – на фінансові, а також пошуком уникнення проблем з оподаткуванням та державного регулювання у глобальному масштабі. Незважаючи на ризики, що зростають, і схильність фінансових ринків до кризових явищ, які мають глобальний масштаб, світовий фінансовий ринок продовжує розвиватися. Потoki світового фінансового капіталу підсилюють конкуренцію між країнами, впливаючи, таким чином, на процес дерегулювання, фінансову інтеграцію, введення фінансово-технологічних інновацій та створення нових фінансових інструментів. Існування світового фінансового ринку, який склався під впливом вищенаведених чинників, не піддається сумніву. Станом на сьогодні

у науковій літературі сформульовано основні визначення поняття світового фінансового ринку.

Такі науковці, як О. І. Рогач, О. М. Мозковий, С. І. Юрій, В. М. Федосов, Л. М. Алексеєнко [6, 7, 12], визначають світовий фінансовий ринок, як: систему відносин; систему ринків; механізм балансування попиту на капіталу; частину ринку позичкових капіталів; сукупність посередників. Таким чином, більшість авторів розглядають світовий фінансовий ринок з функціонального та інституціонального поглядів. У сучасній світовій практиці не існує єдиного методу структуризації світового фінансового ринку. В умовах постійного розвитку світового фінансового ринку, його трансформації, урізноманітнення фінансових інструментів та інститутів поділ на категорії все частіше носить абстрактний характер.

Вивчивши існуючі класифікаційні підходи, ми дійшли висновку про існування основних ознак структуризації світового фінансового ринку: ознака підконтрольності національним системам грошово-кредитного регулювання; ознака строку реалізації; ознака виду фінансового інструменту (фінансового активу).

За ознакою підконтрольності національним системам грошово-кредитного регулювання виділяють національний фінансовий ринок і міжнародний фінансовий ринок.

За строком реалізації майнових прав (боргових зобов'язань) розрізняють ринок грошей (з періодом обігу до одного року) і ринок капіталів (з періодом обігу більше 1 року).

Підходи до класифікації фінансових ринків дуже тісно пов'язані з різноманітністю фінансових інструментів, напрацьованих світовою практикою. Серед іноземних дослідників також немає єдиного погляду на трактування поняття фінансового інструменту, роблячи наголос на тому, що фінансовий інструмент – це фінансовий актив [12], зобов'язання. Але більшість закордонних авторів зазвичай не наводять власного визначення «фінансового інструменту» у своїх роботах, а лише використовують його як таке, що є широко відомим завдяки існуванню загальноновизнаних Міжнародних стандартів.

Враховуючи погляди вітчизняних та іноземних вчених, нами запропоновано узагальнене та уточнене поняття фінансового інструменту як цінного паперу або угоди між двома юридичними чи фізичними особами: у вигляді цінних паперів, які знаходяться в обігу на біржовому або позабіржовому ринку; у вигляді контрактів (тобто у не стандартизованому вигляді), які не знаходяться в обігу (наприклад, угода про банківський кредит, лізингова угода тощо).

Фінансові інструменти знаходяться в обігу як на міжнародних ринках, так і на національних фінансових ринках, які також є структурною одиницею

світового фінансового ринку та історично сформувалися першими. Але тенденції щодо використання різних видів фінансових інструментів у різних країнах, особливості їх впровадження та обігу, надання переваги певним їх видам залежить від особливостей розвитку економік країн і, зокрема, їхніх фінансових ринків.

Висновки. Дослідження поняття і характеристик фінансового ринку в економічній літературі виявило, що й досі немає його єдиного чіткого визначення. Понад те, існують значні розбіжності у поглядах як серед науковців, так і серед практиків щодо його сутності й наповненості.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє простежити різні варіанти теоретичних підходів до визначення понять «фінансовий ринок» та «світовий фінансовий ринок». Запропоноване визначення сутності фінансового ринку припускає розширення змістового насичення цієї економічної категорії, що в подальших дослідженнях має дозволити більш ґрунтовно розкрити особливості побудови інституціональної структуризації вітчизняного фінансового ринку в контексті розбудови ефективного механізму узгодження економічних інтересів його суб'єктів.

Наведений огляд дає підставу зробити висновок, що становлення фінансового ринку неможливе без проведення економічних реформ і подальшого економічного зростання України. Опрацювання єдиного підходу щодо теоретичних і практичних засад функціонування фінансового ринку допоможе, як нам здається, підняти його рівень розвитку та якість функціонування в управлінні грошовими ресурсами.

Наведені уточнення щодо інституціональної побудови фінансового ринку та світового фінансового ринку можуть сприяти вибору найвживанішого напряму використання фінансових механізмів у подальшій акумуляції вітчизняних капіталів та їх інвестування в економіку України.

Список використаних джерел:

1. Василик О. Д. Теорія фінансів : підруч. / О.Д. Василик. - К. : НІОС, 2000. - 416 с.
2. Гроші і кредит: підручник / За ред. проф. Б.С. Івасіва. - КНЕУ, 1999. - С. 74-80.
3. Іванов В. М. Фінансовий ринок : конспект лекцій / В.М. Іванов. - К. : МАУП, 1999. - 112 с.
4. Ковальчук С. В. Фінанси : навч. посібник / С.В. Ковальчук, І.В. Форкун. - Львів : «Новий Світ - 2000», 2006. - 568 с.
5. Лондар С. Л. Фінанси : навч. посібник [Електронний ресурс] / С.Л. Лондар, О.Б. Тимошенко. - Режим доступу : <http://pidruchniki.com.ua/>.
6. Міжнародні фінанси : підручник / За ред. О.І. Рогача. - К. : Либідь, 2003. - 784 с.
7. Міжнародні фінанси : навчальний посібник / О. М. Мозговий, Т. Є. Оболенська, Т. В. Мусієць / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О.М. Мозгового. - К. : КНЕУ, 2005. - 557 с.
8. Опарін В. Основні аспекти формування фінансового ринку як форми переміщення фінансового капіталу / В. Опарін // Економіка та держава. - 2011. - №7. - С. 21-28.
9. Романенко О. Р. Фінанси : навч. посібник / О.Р. Романенко, С.Я. Огородник, М.С. Зязун. - К. : КНЕУ, 1999. - 108 с.
10. Токмакова І. В. Сутність і структура фінансового ринку / І.В. Токмакова // Фінанси України. - 2010. - №12. - С. 112-120.
11. Теорія фінансів : підручник / [Юхименко П. І., Федосов В. М., Лазебник Л. Л. та ін.] ; за ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. - К.: ЦУЛ, 2010. - 576 с.
12. Sangiuolo R. Financial instruments: a comprehensive guide to accounting and reporting / R. Sangiuolo, L. F. Seidman. - Chicago: CCH, 2009. - 558 p.